

МЕДЫЯЦЫЯ Ў КРЫМІНАЛЬНЫМ ПРАЦЭСЕ ПОЛЬШЧЫ: ПРАВОВАЕ РЭГУЛЯВАННЕ І ДОСВЕД

Вадзім САМАРЫН,

дацэнт, кандыдат юрыдычных навук,
дацэнт кафедры крымінальнага працэсу
і пракурорскага нагляду юрыдычнага факультэта БДУ

АНАТАЦЫЯ

У артыкуле аналізуецца заканадаўства Рэспублікі Польшчы ў дачыненні да працэдуры медыяцыі па крымінальных справах і досвед яго рэалізацыі. Аўтар прыходзіць да высновы, што досвед прававога рэгулявання медыяцыі ў Польшчы з'яўляецца карысным для беларускага заканадаўцы з пункту гледжання рэгламентацыі шляхоў дасягнення прымірэння паміж пацярпелым і абвінавачаным згодна з Крымінальна-працэсуальным кодэксам Рэспублікі Беларусь.

У Беларусі са студзеня 2014 года дзейнічае Закон Рэспублікі Беларусь ад 12 ліпеня 2013 года «Аб медыяцыі». Аднак, на жаль, ён не распаўсюджвае сваё дзеянне на крымінальна-працэсуальныя праваадносіны. У той жа час у беларускім крымінальным працэсе прадугледжаны два віды прымірэння (п. 5 ч. 1 арт. 29, п. 2 ч. 1 арт. 30 Крымінальна-працэсуальнага кодэкса Рэспублікі Беларусь), але не вызначаецца, якім чынам павінна адбывацца такое прымірэнне, не прадугледжана магчымасць удзелу ў ім трэцяга (нейтральнага) боку. У Рэспубліцы Польшчы, наадварот, медыяцыйны працэдуры распачаўся ў крымінальным працэсе, таму цікавым з'яўляецца досвед нашых суседзяў у пазасудовым вырашэнні крымінальных спраў.

Упершыню працэсуальны інстытут медыяцыі быў уведзены ў польскі крымінальны працэс падчас кадыфікацыі 1997 года. Першапачаткова ў арт. 320 Крымінальна-працэсуальнага кодэкса Польшчы (далей – КПК) гаворка ішла пра медыяцыю па ініцыятыве пракурора ці са згоды бакоў на стадыі папярэдняга расследавання ў азначаных у КПК выпадках [5]. Польскія навукоўцы і медыятары-практыкі адзначалі памылкі тагачаснага рэгулявання:

- памылковае распаўсюджванне медыяцыі толькі на першапачатковую стадыю працэсу;
- адсутнасць дастатковага рэгулявання, што прывяло да боязі пракурораў накіроўваць справы да медыяцыі;
- заканадаўства не прадугледжвала катэгорыі злачынстваў, справы аб якіх можна накіроўваць да медыяцыі;
- не было зразумела, які ўплыў мае паспяхова працэдура медыяцыі на працэс і асабліва на рашэнне, якое прымаецца судом [7, р. 270].

У 2003 годзе прававое рэгуляванне медыяцыі ў крымінальным працэсе змянілася, з'явіўся незалежны пасярэднік – медыятар. Але поўнацэнна вырашыць выпэй азначаныя праблемы заканадаўца не здолеў. Таму працягваецца ўдасканаленне крымінальнага працэсу. Істотныя змяненні былі ўнесеныя Законам ад 27 верасня 2013 года (далей – Закон 2013 года), які набудзе моц з 1 ліпеня 2015 года [9]. Дадзены закон закранае таксама і медыяцыйны працэс.

У польскай літаратуры адзначаюць, што галоўная мэта медыяцыі ў крымінальным працэсе ёсць пазбаўленне ахвяры (пацярпелага) ўздзеяння другой віктымізацыі [2, str. 3, 5].

§1 арт. 23а КПК змяшчае адзіную падставу для накіравання крымінальнай справы да працэдуры медыяцыі: ініцыятыва ці згода пацярпелага і абвінавачанага. Маецца на ўвазе свядомая і добраахвотная, без аніякага прымусу згода на правядзенне медыяцыі. Абодва бакі павінны мець адпаведны псіхалагічны і разумовы стан. Перапскодай для медыяцыі будзе стан несвядомасці ў абвінавачанага ці недзеяздольнасць пацярпелага. Згода можа быць атрымана ў вуснай форме (напрыклад, падчас допыту) і заносіцца ў пратакол ці ў пісьмовай форме [17, str. 117]. Трэба мець на ўвазе, што згода абвінавачанага на медыяцыю не патрабуе ад яго прызнання віны і не можа тлумачыцца як такое.

Польскае заканадаўства не змяшчае ўмоў для накіравання крымінальнай справы да медыяцыі [2, str. 7]. Але іх можна вывесці з рэкамендацый камітэта міністраў дзяржаў-удзельніц Савета Еўропы №R (99) 19, што датычацца медыяцыі па крымінальных справах [12]. Сярод перашкод медыяцыі можна пазначыць:

- сацыялэмаграфічны характарыстыкі бакоў крымінальна-прававога канфлікту (напрыклад, маляды правапарушальнік і пацярпелы сталага веку);
- тып здзейсненага злачынства, які можа нават выключаць магчымасць медыяцыі (напрыклад, сексуальныя злачынствы ў адносінах да малалетніх, хатні гвалт).

Зразумела, што да медыяцыі нельга накіроўваць сумніўныя справы ці справы, у якіх не маецца дастаткова доказаў для абвінавачвання асобы. Працэдура медыяцыі з'яўляецца канфідэнцыйнай, і атрыманая падчас яе інфармацыя не можа выкарыстоўвацца для далейшага расследавання справы. Таму суддзя, які праводзіць медыяцыю, падлягае адводу (п. 10 §1 арт. 40 КПК), а ў адпаведнасці з Законам 2013 года медыятар не можа быць дапытаны як сведка пра факты¹, аб

¹ Акрамя злачынстваў, пералічаных у §1 арт. 240 Крымінальнага кодэкса Польшчы (геацыд, парушэнне правілаў вайны, незаконнае змяненне канстытуцыйнага ладу Рэспублікі Польшчы, забойства і інш.).

якіх ён даведаўся ад абвінавачанага ці пацярпелага падчас працэдуры медыяцыі (новая рэдакцыя арт. 178а КПК).

Дзеючая рэдакцыя КПК не змяшчае абавязку суда або органа крымінальнага праследавання інфармаваць абвінавачанага ці пацярпелага аб магчымасці дасягнення згоды і накіравання справы да працэдуры медыяцыі. Аднак Закон 2013 года прадугледжвае дапаўненне арт. 300 КПК: перад першым допытам падазраваны і пацярпелы мусяць быць азнаёмыя з нормамі §1 арт. 23а КПК. Інфармаванне ажыццяўляецца ў пісьмовай форме і пацвярджаецца подпісам адпаведнай асобы.

У адпаведнасці з нормамі дзеючага КПК права накіроўвання крымінальнай справы да працэдуры медыяцыі маюць:

- паліцыя² – на стадыі папярэдняга расследавання пры правядзенні дасявання (*dochodzenie*) (§1 арт. 23а, §2 арт. 325і КПК);

- пракурор – на стадыі папярэдняга расследавання (§1 арт. 23а КПК);

- суд – на судовых стадыях у публічна-іскавым працэсе (§1 арт. 23а КПК; агульнай прававой падставы на этапе першапачатковага кантролю абвінавачання з'яўляецца §4 арт. 339 КПК), а таксама па прыватна-іскавых справах (арт. 23а, §2 арт. 489 КПК). На стадыі выканаўчага судаводства магчымая медыяцыя дзеля паляпшэння становішча асуджанага ці яго ўмоўна-датэрміновага вызвалення. У гэтых выпадках справа можа быць накіравана да медыятара судом, які выконвае пакаранне, ці пенітэнцыярным судом (§1 арт. 23а КПК, §2 арт. 1 Крымінальна-выканаўчага кодэкса Польшчы (далей – КВК)). У адпаведнасці з Законам 2013 года справа зможа накіроўваць да працэдуры медыяцыі таксама судовы рэфэрэндар (*referendarz sądowy*)³;

- сямейны суд – на любой стадыі працэсу па справах непаўналетніх⁴ (арт. 3а Закона аб судаводстве па справах непаўналетніх) [8]. У дадзеным законе падкрэсліваецца выхаваўчая роля медыяцыі.

Польскае заканадаўства не прадугледжвае падмены працэдурай медыяцыі крымінальнага працэсу па публічна-іскавых справах. Не маецца адпаведнай падставы для спынення правядзення па крымінальнай справе на стадыі папярэдняга расследавання за прымірэннем пацярпелага і падазраванага (абвінавачанага). На практыцы такое спыненне маг-

чыма ў выпадку невялікай сацыяльнай шкоднасці дзеяння (п. 3 §1 арт. 17 КПК), калі пацярпелы быў бы задаволены вынікамі працэдуры медыяцыі [2, str. 10–11]. Яшчэ адна прычына для медыяцыі на стадыі папярэдняга расследавання – магчымасць спынення правядзення па крымінальнай справе, калі пакаранне за дадзенае злачынства не перавышае 5 гадоў і паглынаецца пакараннем, прызначаным па прысудзе, які ўвайшоў у сілу (арт. 11 КПК). У §1 арт. 11 КПК заканадаўца ў якасці ўмовы спынення згадае несупярэчання інтарэсам пацярпелага. Магчыма таксама накіраваць справу да працэдуры медыяцыі пры неабходнасці заключэння пагаднення паміж пракурорам і абвінавачаным без правядзення судовага разбору (арт. 335 КПК), хаця польскі заканадаўца нават не згадвае ў дадзенай норме пра пацярпелага. Медыяцыя можа спатрэбіцца ў выпадку, калі за здзейсненае злачынства асобе пагражае пакаранне не болей за 3 гады і пракурор плануе накіраваць у суд замест абвінавачана акта хадайніцтва аб умоўным спыненні (§1 арт. 336 КПК, §1, 2 арт. 66 Крымінальнага кодэкса Польшчы (далей – КК)), бо ў адпаведнасці з §3 арт. 67 КК пры задавальненні такога хадайніцтва суд мусіць абавязаць правапарупальніка кампенсавать палкам ці ў нейкай частцы шкоду. У гэтым выпадку медыяцыя ўяўляе пагадненне магло б стаць дадатковым аргументам для задавальнення хадайніцтва пракурора судом.

Вынікі працэдуры медыяцыі могуць таксама прывесці да адмены ці змены на больш мяккую меры стрымання (напрыклад, часовага арышту) абвінавачанага, бо пацярпелы можа адчуць, што яму нічога не пагражае з боку абвінавачанага.

Працэдура медыяцыі можа быць выкарыстана і па асобных справах аб аличынствах, якія праследуюцца па заяве пацярпелага (прыватна-публічнае абвінавачанне). Справа ў тым, што польскі заканадаўца дазваляе пацярпеламу адклікаць сваю заяву да пачатку судовага следства са згоды пракурора на стадыі папярэдняга расследавання ці суда ў судовым разборы (§3 арт. 12 КПК). Прычынай такога адклікання могуць быць становячыя вынікі працэдуры медыяцыі.

Карыснымі будуць вынікі працэдуры медыяцыі ў Польшчы і ў судовым разборы па публічна-іскавых справах. Падчас вызначэння пакарання альбо прымянення іншых мер крымінальна-прававога ўздзеяння⁵ суд павінен зважаць на становячыя вынікі працэдуры медыяцыі паміж пацярпелым і абвінавачаным (§3 арт. 53, арт. 56 КК). Такім чынам, вынік медыяцыі, які задавальняе пацярпелага, вядзе да змякчэння пакарання. Аднак гэта не значыць, што адсутнасць пазітыўных вынікаў медыяцыі з'яўляецца фактам, які абцяжарвае пакаранне [2, str. 12].

² У адпаведнасці з §1 арт. 325а, арт. 312 КПК дасявання могуць праводзіць таксама органы аховы мяжы, Агенцтва ўнутранай бяспекі, мытнай службы, Цэнтральнага антыкарупцыйнага бюро і інш. Аднак, на наш погляд, накіраванне імі крымінальных спраў да медыятара з'яўляецца малаверагодным, бо ў справах, якія расследуюць дадзеныя органы, часцей за ўсё парушаюцца інтарэсы дзяржавы, а не прыватнай асобы.

³ Судовы рэфэрэндар – службовая асоба ў польскіх судах, якая ажыццяўляе асобныя паўнамоцтвы суддзяў (напрыклад, можа выносіць пастанову аб спыненні судаводства (§2 арт. 57 КПК) ці аб прыпыненні судаводства з-за смерці прыватнага абвінавачана (§1 арт. 61 КПК)). У крымінальным працэсе судовы рэфэрэндар з'яўляецца з уваходжаннем у сілу Закона 2013 года.

⁴ У польскай прававой сістэме існуе асобнае рэгуляванне судаводства па крымінальных справах непаўналетніх у спецыяльных сямейных судах.

⁵ Маюцца на ўвазе меры, пералічаныя ў арт. 39 КК (*srodki karne*): пазбаўленне публічных правоў, забарона займаць асобныя пасады, займацца асобнай гаспадарчай дзейнасцю, забарона кантактаваць з асобнымі асобамі, забарона набліжацца да пэўных асоб, забарона пакідаць пазначанае месца пражывання без дазволу суда, забарона ўдзельнічаць у масавых мерапрыемствах, абавязак пакінуць памішканне, займаемае разам з пацярпелым, забарона кіравання транспартным сродкам і інш.

Закон 2013 года дазваляе суду па хадайніцтве пацярпелага спыніць судаводства, калі да пачатку судовага следства ў судзе першай інстанцыі правапарупальнік, які не быў раней асуджаны за наўмыснае злачынства з прымяненнем гвалту, кампенсаваў шкоду ці загладзіў крыўду і магчымае пакаранне не перавышае 3 гадоў, а пры здзяйсненні злачынства супраць уласнасці і некаторых іншых (§1 арт. 157 КК) – 5 гадоў (новы §1 арт. 59а КК). Зразумела, што для адпаведных дзеянняў абвінавачанага можа спатрэбіцца медыяцыя.

Улічваючы, што для пастанаўлення судом прысуду ў скарачаным па хадайніцтве абвінавачанага судовым разборы (арт. 387) заканадаўца патрабуе адсутнасці адмоўнага стаўлення да гэтага не толькі пракурора, але і пацярпелага, у гэтым выпадку таксама можа спатрэбіцца накіраваць справу да працэдуры медыяцыі. У дадзеным выпадку правапарупальніку можа быць прысуджана надзвычайна зменшанае пакаранне.

Станоўча скончаная працэдура медыяцыі можа ў канкрэтных выпадках схіліць суд да:

- прымянення замест пазбаўлення волі тэрмінам да 5 гадоў штрафу ці абмежавання волі, асабліва калі суд прымяняе таксама меру крымінальна-прававога ўздзеяння (§3 арт. 58 КК);

- адмовы прымянення пакарання з прымяненнем меры крымінальна-прававога ўздзеяння (§1 арт. 59 КК);

- прызнання здзейсненага злачынства маючым меншую небяспечнасць, што вядзе да кваліфікацыі па іншым артыкуле (напрыклад, арт. 283 КК) і іншага.

У **справах прыватна-іскавых** медыяцыя з'яўляецца альтэрнатывай абавязковага прымірэння пасяджэння, якое праводзіць суд, а ў цэлым і судовага разбору (бо, у адрозненне ад публічна-іскавых спраў, можа весці да спынення судаводства па справе). Пытанне аб правядзенні працэдуры медыяцыі неабходна вырашыць да суда [2, str. 14]. У гэтым выпадку замест пазначанага пасяджэння суд вызначае тэрмін для правядзення працэдуры медыяцыі (§2 арт. 489 КПК). Калі ў выніку медыяцыі бакі прыміраюцца, судаводства па справе спыняецца (§1 арт. 492 КПК). У ходзе медыяцыі па такіх справах заканадаўца дазваляе вырашаць і іншыя прыватна-прававыя пытанні, якія ўзніклі паміж бакамі (арт. 493 КПК). Вынікам прымірэння можа стаць пагадненне, у якім бакі могуць вырашыць таксама пытанні, звязаныя з абвінавачаннем (§1 арт. 494 КПК). У выпадку, калі бакі не дасягаюць прымірэння, справа разглядаецца судом.

Польскі заканадаўца дазваляе выкарыстаць працэдуру медыяцыі і ў **стадыі выканаўчага судаводства** (выканання прысуду). Так, у адпаведнасці з §1 арт. 162 КВК пенітэнцыярны суд, разглядаючы хадайніцтва аб умоўным датэрміновым вызваленні, павінен зважаць на пагадненне, заключае ў выніку медыяцыі. У літаратуры звяртаюць увагу на тое, што ў дадзенай норме маецца на ўвазе не пагадненне, заключае на папярэдніх стадыях крымінальнага працэсу, бо яго ўжо прымянілі пры вырашэнні адпаведных пытанняў на тых стадыях [2, str. 14]. На стадыі выканаўчага судавод-

ства медыяцыя патрэбна дзеля фарміравання ў пацярпелага пачуцця бяспекі ў сувязі з магчымым датэрміновым вызваленнем асуджанага.

Суд, які выконвае пакаранне ці меры крымінальна-прававога ўздзеяння, можа накіраваць справу да працэдуры медыяцыі перад разглядам пытання аб датэрміновым вызваленні ад адбывання абмежавання волі (арт. 83 КК), прызнанні выкананымі мер крымінальна-прававога ўздзеяння (§1 арт. 84 КК).

Правілы працэдуры медыяцыі збольшага выкладзены ў распараджэнні міністра юстыцыі Польшчы ад 13 чэрвеня 2003 года «Аб правядзенні працэдуры медыяцыі па крымінальных справах» (далей – распараджэнне 2003 года) [13].

У адпаведнасці з §1 арт. 23а КПК для медыяцыі справа накіроўваецца арганізацыі ці асобе, якая заслугоўвае давер (у новай рэдакцыі – «правамоцнай»). Адказу, хто менавіта можа быць медыятарам, КПК не ўтрымлівае, але ў §3 арт. 23а КПК змяшчаецца пералік асоб, якія не могуць праводзіць медыяцыю:

- асоба, да якой можна прымяніць падставы для адводу судзі, пералічаныя ў арт. 40 і §1 арт. 41 КПК (напрыклад, справа мае дачыненне да дадзенай асобы непасрэдна, асоба з'яўляецца мужам ці жонкай пацярпелага, маюцца акалічнасці, якія могуць паўплываць на яго бесстароннасць, і інш.);

- дзеючыя судзія, пракурор і іх стажоры (Закон 2013 года дадае да іх пракурорскага асэсара, засядацеля (*lawnik*), судовага рэферэндара, памочніка судзі, памочніка пракурора);

- дзеючыя адвакат, юрысконсульт (*radca prawny*) і іх стажоры (Закон 2013 года ўжо не называе іх);

- іншыя супрацоўнікі суда, пракуратуры ці іншага органа, які мае права расследавання злачынстваў (Закон 2013 года кажа толькі пра «службовую асобу органа, які мае права расследавання злачынстваў»).

Патрабаванні да арганізацыі ці асобы, якая заслугоўвае давер, можна знайсці ў §2, 3 распараджэння 2003 года. Медыятарам можа быць толькі поўнаасцю дзеяздольны грамадзянін Польшчы, старэйшы за 26 гадоў, які добра валодае польскай мовай, не прыцягваўся да крымінальнай адказнасці за наўмыснае злачынства, валодае здольнасцю ліквідаваць канфлікты і ведамі аб правядзенні працэдуры медыяцыі, асабліва ў галіне псіхалогіі, педагогікі, сацыялогіі, рэсацыялізацыі ці права, гарантуе належнае выкананне сваіх абавязкаў. Зразумела, што заканадаўца жадае, каб прадстаўнік арганізацыі ці асоба, якім перадаецца справа для медыяцыі, валодалі медыятыўнымі кампетэнцыямі, былі бесстароннімі і з высокім маральна-этычным узроўнем. Наяўнасць усіх гэтых патрабаванняў у Польшчы павінен кантраляваць акруговы суд, які вядзе спіс асоб і арганізацый, правамоцных праводзіць медыяцыю. Орган, які вядзе крымінальны працэс, мусіць абіраць медыятара з дадзенага спіса.

У адзінаковых выпадках распараджэнне 2003 года дазваляе, каб медыяцыю праводзіла асоба ці арганізацыя, якая самастойна звярнулася да органа, які вядзе крымінальны працэс. Такая арганізацыя (асоба) не мусіць знаходзіцца ў выпэй азна-

чаным спісе. Умовай будзе наяўнасць іншых крытэрыў (напрыклад, бакі канфлікту вырашылі, што для медыяцыі паміж імі неабходна скарыстацца дапамогай канкрэтнай асобы).

Са зместу арт. 23а КПК можна зразумець, што дзейнасць медыятараў у Польшчы рэгулюе міністэрства юстыцыі [1, с. 33]. Пры гэтым польскія медыятары ў сваёй дзейнасці карыстаюцца не толькі нарматыўнымі прававымі актамі. У 2005 годзе Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Польшча стварыла Грамадскі савет па альтэрнатыўных метадах вырашэння канфліктаў і спрэчак (*Spoleczna Rada ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów*) [7, str. 294], які прыняў, напрыклад, Кодэкс этыкі польскіх медыятараў, стандарты навучання медыятараў, стандарты правядзення медыяцыі і працэдур медыяцыі і інш.

У пастанове адпаведнага органа аб накіраванні справы да працэдур медыяцыі мусіць быць прыведзены дакладныя звесткі аб баках справы, каб медыятар меў магчымасць хутка звязацца з абвінавачаным і пацярпелым. Аператыўнасць патрабуецца з-за малога тэрміну працэдур медыяцыі, замацаванага ў §2 арт. 23а КПК (не больш за месяц). З фармулёўкі дадзенай нормы («не мусіць») можна зразумець, што дадзены тэрмін не з'яўляецца імператыўным. Дакладны тэрмін устанаўліваецца органам, які накіроўвае справу для працэдур медыяцыі. Тэрмін працэдур медыяцыі мае важнае значэнне для папярэдняга расследавання, бо ў адпаведнасці з §2 арт. 23а КПК дадзены перыяд не залічваецца ў тэрмін папярэдняга расследавання (ад моманту накіравання справы да працэдур медыяцыі да дня паступлення ў практуру справы пасля дадзенай працэдур [16; §257]). Як мы бачым, у тэрмін працэдур медыяцыі ўключаецца час на перасылку справы. Таксама патрэбны час для сувязі з бакамі (асабліва, калі кожны бок прадстаўлены некалькімі асобамі).

Суд абавязаны ў пастанове аб накіраванні справы да працэдур медыяцыі пазначыць тэрміны дасылання медыятарам справаздач аб ходзе і выніках медыяцыі [15; §282].

У пастанове аб накіраванні справы да працэдур медыяцыі пазначаюцца таксама апісанне здзеіснага злачынства і яго прававая кваліфікацыя, аб'ём і спосаб азнаямлення з матэрыяламі справы [13; §8].

Неадкладна пасля атрымання пастановы медыятар мусіць:

- скантактавацца з пацярпелым і падазраваным (абвінавачаным) і прызначыць кожнаму з іх тэрмін і месца сустрэчы;
- ладзіць індывідуальныя сустрэчы з пацярпелым і падазраваным (абвінавачаным) і тлумачыць ім сутнасць і правілы працэдур медыяцыі, правы, якімі яны валодаюць падчас медыяцыі;
- праводзіць сумесную сустрэчу з удзелам абодвух бакоў (калі такая сустрэча не магчыма, медыятар праводзіць яе апасродкавана: перадае інфармацыю ад аднаго боку другому);
- дапамагае сфармуляваць тэкст пагаднення паміж пацярпелым і падазраваным (абвінавачаным) і правярае выкананне абавязкаў, якія вынікаюць з яго [13; §11–12].

Пры гэтым медыятар не робіць бакам прапановы па сутнасці абавязальстваў у пагадненні і не выказвае сваю прававую пазіцыю. Такія прапановы павінны зыходзіць ад пацярпелага і абвінавачанага [17, str. 114].

Па заканчэнні працэдур медыяцыі медыятар мусіць скласці пісьмовую справаздачу аб ходзе і выніках працэдур, якую ён неадкладна накіроўвае органу, які даслаў яму справу для медыяцыі. У справаздачы, у прыватнасці, адзначаецца колькасць, час і месца індывідуальных і сумесных сустрэч, тлумачэнні асоб, якія ў іх удзельнічалі, а таксама інфармацыя аб выніках працэдур медыяцыі [13, §13].

Польскае заканадаўства не тлумачыць паняцце «пагадненне, заключанае ў выніку медыяцыі». У дадзены момант КПК не надае такому пагадненню законнай сілы (таму яго змест неабходна пераносіць у прысуд суда [2, str. 12]). Але ў адпаведнасці з Законам 2013 года суд ці судовы рэферэндар па хадайніцтве правамоцнай асобы надае пагадненню, заключанаму ў выніку медыяцыі, сілу выканаўчага дакумента (новая рэдакцыя §1, 3 арт. 107 КПК). Аднак адзначаны асобы мусіць адмовіць у наданні такой сілы поўнаасцю ці часткова, калі пагадненне супярэчыць праву ці правілам сацыяльнага супольнага жыцця або прызначана для абходу права (новы §4 арт. 107 КПК).

Не кожная медыяцыя можа скончыцца пагадненнем, нават з-за характару злачынства, ад якога пацярпела ахвяра. Таму польскі заканадаўца кажа не толькі пра пагадненне, але таксама больш шырока аб выніках медыяцыі. Напрыклад, у §3 арт. 53 КК суду прадпісана вызначаць пакаранне, улічваючы таксама «станоўчыя вынікі праведзенай медыяцыі». Тут улічваюцца ўсе вынікі медыяцыі, якія прынялі бакі, а асабліва пацярпелы. Напрыклад, такі вынік пазначаны ў п. 1 §2 арт. 60 КК, §3 арт. 66 (дзейнічае да 1 ліпеня 2015 года) – пацярпелы прымірыўся з правапарушальнікам, шкода была кампенсаваная ці пацярпелы і правапарушальнік узгаднілі спосаб кампенсацыі.

Выдаткі на працедуру медыяцыі ў польскім крымінальным працэсе пакрываюцца за кошт дзяржаўнага бюджэту (п. 8 §1 арт. 618, §2 арт. 619 КПК, арт. 32 Закона аб судаводстве па справах непаўналетніх). Кошт медыяцыі дакладна прапісаны ў адпаведным распараджэнні міністра юстыцыі Польшчы [14]. За правядзенне працэдур медыяцыі арганізацыя ці асоба выстаўляе органу, які накіраваў да іх справу, рахунак у памеры аднаразовай стаўкі 120 злотых (прыкладна 400 000 беларускіх рублёў) і дадаткова 20 злотых на адпраўку карэспандэнцыі незалежна ад колькасці адпраўленняў [14, §1, 4]. Зразумела, што памер дадзеных выдаткаў значна ніжэйшы, чым кошт усяго крымінальнага працэсу. Больш за тое, медыяцыя можа дазволіць пацярпеламу пазбегнуць выдаткаў, звязаных са звычайным выкананнем прысуду ў частцы яго маёмасных правоў.

Трэба адзначыць, што, нягледзячы на доўгі час прававога рэгулявання медыяцыі ў крымінальным працэсе Польшчы, яна не карыстаецца занадта вялікім попытам з боку ўдзельнікаў працэсу. Згодна з афіцыйнай статыстыкай у 1999 годзе да пра-

цэдур медыяцыі органамі пракуратуры ў Польшчы было накіравана 42 крымінальныя справы (32 з іх скончыліся медыятыўным пагадненнем), у 2000 годзе – 53 (43), у 2001 годзе – 40 (30), у 2002 годзе – 35 (30), у 2003 годзе – 71 (46). У той жа час судамі накіроўваліся да медыяцыі: у 1999 годзе 366 спраў (232 з іх скончыліся заключэннем пагаднення), у 2000 годзе – 771 (481), у 2001 годзе – 786 (471), у 2002 годзе – 1021 (597), у 2003 годзе – 1858 (1108). Павелічэнне адбылося з прыняццем адпаведных змяненняў у КПК у 2003 годзе. І ўжо ў 2004 годзе органамі пракуратуры было накіравана 211 крымінальных спраў (230 у тым годзе скончыліся медыятыўным пагадненнем), судамі – 3569 (2123 скончыліся пагадненнем), у 2005 годзе – 721 (522) і 4440 (2750), у 2006 годзе – 1447 (1074) і 5052 (3062), у 2007 годзе – 1912 (1438) і 4178 (2753), у 2008 годзе – 1506 (1225) і 3891 (2551), у 2009 годзе – 1296 (1042) і 3714 (2505), у 2010 годзе – 1217 (960) і 3480 (2274) адпаведна [10, 11]. Для разумення працэнтных адносінаў адзначым, што ў сярэднім у 2001–2011 гадах у Польшчы было асуджана каля 465 тысяч асоб. Можна таксама заўважыць, што большая колькасць спраў накіроўваецца да медыяцыі ў Польшчы менавіта судамі. Па справах, накіраваных да медыяцыі паліцыяй, статыстыка не даецца ўвогуле.

Такім чынам, можна адзначыць, што польскі заканадаўца дапусціў трэцюю асобу (медыятара) для прымірэння бакоў у крымінальным працэсе амаль 20 гадоў таму. За гэты час нормы, якія маюць дачыненне да медыяцыі, неаднаразова ўдасканаліліся, узрасла колькасць крымінальных спраў, якія накіроўваліся да медыятараў. А з ліпеня 2015 года пагадненню, заключанаму ў выніку медыяцыі, можна будзе надаваць сілу выканаўчага дакумента. Як было заўважана, большая частка працэдур медыяцыі па крымінальных справах заканчвалася паспяхова – заключэннем пагаднення. На наш погляд, досвед прававога рэгулявання медыяцыі ў Польшчы з'яўляецца карысным для беларускага заканадаўцы, бо Крымінальна-працэсуальны кодэкс Рэспублікі Беларусь не змяшчае нормаў аб шляхах дасягнення прымірэння паміж пацярпелым і абвінавачаным.

Артыкул падрыхтаваны дзякуючы фінансавай падтрымцы Беларускага рэспубліканскага фонда фундаментальных даследаванняў. Пры напісанні выкарыстаны матэрыялы, сабраныя пад час адукацыйнага візіту да медыятараў і судовых устаноў г.Беластоку (Польшча).

- Петрова, О.В. Службы посредничества по уголовным делам: модели организации и практика зарубежных стран / О.В.Петрова. – Юстиция Беларуси. – 2009. – №8. – С. 32–34.
- Bieńkowska, E. Mediacja w sprawach karnych / E.Bieńkowska. – Warszawa: Ministerstwo Sprawiedliwości, 2011. – 16 str.

- Kodeks karny: Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. // [Electronic resource] / Internetowy System Aktów Prawnych. – Warszawa, 2014. – Mode of access: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19970880553&type=3>. – Data of access: 14.08.2014.
- Kodeks karny wykonawczy: Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. // [Electronic resource] / Internetowy System Aktów Prawnych. – Warszawa, 2014. – Mode of access: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19970900557&type=3>. – Data of access: 14.08.2014.
- Kodeks postępowania karnego: Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. // Dz.U. – 1997. – Nr. 89. – Poz. 555.
- Kodeks postępowania karnego: Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. // [Electronic resource] / Internetowy System Aktów Prawnych. – Warszawa, 2014. – Mode of access: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19970890555&type=3>. – Data of access: 14.08.2014.
- Nielaczna, M. The mediation and restorative justice movement in Poland / M.Nielaczna // Regulating restorative justice: a comparative study of legislative provision in European countries / ed. D.Miers, I.Aertsen. – Frankfurt: Verlag für Polizeiwissenschaft, 2012. – P. 268–298.
- O postępowaniu w sprawach nieletnich: Ustawa z dnia 26 października 1982 r. // [Electronic resource] / Internetowy System Aktów Prawnych. – Warszawa, 2014. – Mode of access: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19820350228&type=3>. – Data of access: 14.08.2014.
- O zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw: Ustawa z dnia 27 września 2013 r. // Dz.U. – 2013. – Poz. 1247.
- Postępowanie mediacyjne na podstawie art. 23a k.p.k. w powszechnych jednostkach organizacyjnych prokuratury 1998–2011 // [Electronic resource] / Dane statystyczne dotyczące mediacji, Ministerstwo Sprawiedliwości. – Warszawa, 2014. – Mode of access: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/download,1652,0.html>. – Data of access: 16.08.2014.
- Postępowania w sprawach karnych w sądach powszechnych zakończone w wyniku postępowania mediacyjnego w latach 1998–2012 // [Electronic resource] / Dane statystyczne dotyczące mediacji, Ministerstwo Sprawiedliwości. – Warszawa, 2014. – Mode of access: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/download,1652,2.html>. – Data of access: 16.08.2014.
- Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in penal matters, adopted on 15 September 1999 // [Electronic resource] / Council of Europe. – 2014. – Mode of access: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=420059>. – Data of access: 14.08.2014.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych // Dz.U. – 2003. – Nr. 108. – Poz. 1020.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie wysokości i sposobu obliczania wydatków Skarbu Państwa w postępowaniu karnym // Dz.U. – 2003. – Nr. 108. – Poz. 1026.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych // Dz.U. – 2007. – Nr. 38. – Poz. 249.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 marca 2010 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury // Dz.U. – 2010. – Nr. 49. – Poz. 296.
- Zostałem pokrzywdzony przestępstwem i co dalej?: informator dla pokrzywdzonego / red. T.Sroka. – Kraków, 2010. – 176 str.

ANNOTATION

The author analyzes the legislation of the Republic of Poland in relation to the mediation procedure in criminal cases and the experience of its implementation. It is concluded that the experience of legal regulation of mediation in Poland is useful for the Belarusian legislator in terms of regulation of the ways of achievement of reconciliation between the victim and the accused in accordance with the Code of Criminal Procedure of the Republic of Belarus.

Матэрыял паступіў у рэдакцыю 19.08.2014